

<https://doi.org/10.36818/2071-4653-2023-4-1>

УДК 332.142.2:332.142.4

JEL O18, R13, M21

М. І. Мельник

доктор економічних наук, професор, завідувач відділу просторового розвитку ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», м. Львів
e-mail: mar.melnyk@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8869-8666>

І. В. Лещух

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу просторового розвитку ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», м. Львів
e-mail: ira_leschukh@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3860-0728>

ДИВЕРСИФІКОВАНІ ПІДХОДИ ДО ПОЛІТИКИ ПОСИЛЕННЯ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ШОКІВ

Обґрунтовано доцільність упровадження диверсифікованої політики посилення резильєнтності регіонів України в умовах глобальних шоків, урахуваючи місцеві соціально-економічні потреби, ендогенний потенціал розвитку та безпековий фактор. Названо базові орієнтири диверсифікованої політики посилення резильєнтності регіонів України в умовах глобальних шоків: створення привабливих соціально-економічних та інфраструктурних умов для збереження та розвитку потенціалу суб'єктів економіки України; повернення з-за кордону переміщених осіб; збалансований і сталий розвиток держави. Запропоновано концептуальний підхід до диверсифікованої політики посилення резильєнтності регіонів України в умовах глобальних шоків у розрізі функціональних типів територій (території відновлення, регіональні полюси зростання, території з особливими умовами для розвитку та території сталого розвитку) та рівнів управління (регіональний / територіальний і національний). Акцентовано на важливості здійснення моніторингу результатів імплементації заходів з посилення резильєнтності регіонів України в умовах глобальних шоків. Його запропоновано проводити із застосуванням відповідних індикаторів для кількісного (використовуючи основні показники соціально-економічного розвитку, виражені в натуральних чи вартісних вимірниках) та якісного (для відслідковування наслідків / результатів вжиття конкретних заходів та / або інструментів політики посилення резильєнтності регіонів) аналізу.

Ключові слова: просторовий розвиток, розвиток регіонів, резильєнтність соціально-економічної системи, диверсифікований розвиток, глобальні шоки.

Melnyk M. I., Leshchukh I. V. Diversified approaches to the policy of strengthening the resilience of Ukrainian regions in the face of global shocks

The issue of unequal development of Ukrainian regions is not a recent one. Nonetheless, a new global shock – Russia's war against Ukraine – has further exacerbated the differences between regions in terms of their development opportunities and the necessary state support, as its intensity has a differentiated spatial (geographical) nature. The article substantiates the expediency of implementing a diversified policy of strengthening the resilience of Ukrainian regions in the face of global shocks, taking into account local socio-economic needs, endogenous development capacity, and security factor. The author identifies the basic guidelines for a diversified policy of strengthening the resilience of Ukrainian regions in the context of global shocks, namely: 1) creation of attractive socio-economic and infrastructural conditions for maintaining and developing the capacity of Ukrainian economic entities; 2) return of displaced persons from abroad; 3) balanced and sustainable development of the state. The article offers a conceptual approach to a diversified policy of strengthening the resilience of Ukrainian regions in the face of global shocks in terms of functional types of territories (recovery areas, regional growth poles, territories with special development conditions, and sustainable development areas) and levels of governance (regional/territorial and national). The author argues that ensuring the resilience, sustainability, and cohesion of territorial development requires the implementation of a set of measures that involve intervention at the national level. First and foremost, it is the matter of strengthening national defense and security, enhancing environmental safety, pursuing a proactive social policy and the development of the labor market as its integral part, and intensifying the state's European integration policy. The expected consequences of the implementation of a diversified approach to the policy of strengthening the resilience of Ukrainian regions in the face of global shocks include a) reduction of imbalance in regional development, creation of equal conditions for dynamic and balanced socio-economic development of regions, and creation of favorable conditions for attracting investment and infrastructure development; b) creation of new jobs and increase in employment and overall living standards of residents, which will contribute to overcoming poverty and unemployment in the future; c) maximizing the

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

use of the region's endogenous capacity for its balanced development and improving the living standards of the population; d) rational and economical use of natural resources, taking into account the need to preserve and protect the environment. The author emphasizes the importance of monitoring the results of the implementation of measures to strengthen the resilience of Ukrainian regions in the face of global shocks, which should be conducted based on appropriate indicators for quantitative (using the main indicators of socio-economic development expressed in natural or cost terms) and qualitative (to track the consequences/results of specific measures and/or policy instruments for strengthening regional resilience) analysis.

Keywords: *spatial development, development of regions, resilience of the socio-economic system, diversified development, global shocks.*

Постановка проблеми. Проблематика диспропорційності розвитку регіонів України загалом не є новою. Утім, новий глобальний шок – війна Росії проти України, інтенсивність якої має диференційований просторовий (географічний) характер, суттєво загострив відмінності регіонів з погляду можливостей їхнього розвитку та належної державної підтримки.

Затяжна війна, орієнтована на виснаження ресурсів, унаслідок якої дедалі більше поглиблюється диференціація розвитку регіонів, зумовлює потребу в переході до планування і стимулювання регіонального розвитку, а також посилення резильєнтності регіонів на основі територіально орієнтованого підходу. Його суть полягає у визначенні типів територій, які потребують особливої уваги з боку держави, і впровадженні диверсифікованих механізмів та інструментів впливу, які застосовуються щодо зазначених територій органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Водночас важливим є забезпечення рівного доступу всіх суб'єктів економіки до базових публічних і непублічних послуг.

Аналіз останніх досліджень. У сучасних наукових дослідженнях питання посилення резильєнтності соціально-економічних систем здебільшого розглядається на національному рівні (наприклад, праці [1-3] та ін.).

Крім того, у науковій полеміці є чимало праць, присвячених вивченню умов та особливостей забезпечення резильєнтності окремих секторів економіки (наприклад, праці [4-6] та ін.). Натомість дослідження питань, пов'язаних з пошуком шляхів та інструментів посилення резильєнтності регіонів України, сьогодні досить обмежені. Але здійснення їх є актуальним, зважаючи на значні втрати ресурсів, капіталу тощо, яких зазнали регіони країни в умовах глобального шоку – повномасштабної та загарбницької війни росії проти України.

Метою статті є розроблення диверсифікованих підходів до політики посилення резильєнтності регіонів України в умовах глобальних шоків.

Основні результати дослідження. Базовими орієнтирами диверсифікованої політики посилення резильєнтності регіонів України в умовах глобальних шоків, на нашу думку, мають бути:

1. Створення привабливих соціально-економічних та інфраструктурних умов для збереження та розвитку потенціалу суб'єктів економіки України.

2. Повернення з-за кордону переміщених осіб, адже саме людський капітал є основним продуктивним чинником економічного та суспільного

розвитку [7], рушійною силою сталого зростання регіонів, територій та держави загалом.

3. Збалансований та сталий розвиток держави (забезпечення стабільності економічної динаміки за умови дотримання соціальних стандартів і підвищення рівня якості життя).

Крім зазначеного вище, реалізація диверсифікованого підходу до політики посилення резильєнтності регіонів України в умовах глобальних шоків дасть змогу:

- зменшити диспропорційність розвитку регіонів, сформувати рівні умови для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів, створити сприятливі умови для залучення інвестицій, розбудови інфраструктури;
- створити нові робочі місця, підвищити рівень зайнятості та загалом рівень життя мешканців регіонів, що в майбутньому сприятиме подоланню бідності та безробіття (зокрема, у регіонах, які найбільше постраждали від війни);
- максимально ефективно залучити ендегенний потенціал регіону (економічний, науковий, трудовий, природний, історичний тощо) для його збалансованого розвитку, підвищення рівня життя населення;
- раціонально та ощадливо використовувати природні ресурси, зважаючи на потребу збереження та охорони довкілля.

Статтею 6 Закону України «Про засади державної регіональної політики» [8] регламентуються напрями державної регіональної політики України. З-поміж них, зокрема, «зменшення територіальної диференціації за показниками соціально-економічного розвитку». Реалізація цього напрямку, на нашу думку, можлива на основі застосування диверсифікованих підходів до регіонального розвитку, які б, з одного боку, орієнтувалися на місцеві потреби та поточний ендегенний потенціал розвитку, а з другого, ураховували безпековий фактор (безпекові обмеження).

У контексті пошуку шляхів та інструментів формування диверсифікованої політики посилення резильєнтності регіонів України в умовах глобального шоку війни чи не найпершою проблемою є коректна ідентифікація об'єкта зазначеної політики. Чинною Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки [9] (далі – ДСРР) регламентовано «... перехід до територіально спрямованої політики розвитку на основі стимулювання використання власного потенціалу територій, надання підтримки

окремим територіям, що характеризуються особливими проблемами соціально-економічного розвитку, високим історико-культурним потенціалом, екологічними умовами та потребами охорони навколишнього природного середовища». Для цілей ДСРР ідентифіковано 13 функціональних типів територій (далі – ФТТ). Проте в контексті пошуку шляхів та інструментів формування диверсифікованої політики посилення резильєнтності регіонів України в умовах глобального шоку війни дискусійним є вибір за основу функціональних типів територій, пропонувані у ДСРР, оскільки вони не беруться до уваги для ідентифікації безпекового фактору.

Розробляючи диверсифіковані підходи до політики посилення резильєнтності регіонів України в умовах глобальних шоків, доцільніше, на нашу думку, брати за основу поділ територій на функціональні типи, пропонувані Законом України «Про засади державної регіональної політики» [8]. Зокрема, стаття 11² зазначеного закону «для планування відновлення та стимулювання розвитку регіонів та територій, а також з метою запровадження органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування спеціальних механізмів та інструментів» визначає такі ФТТ: території відновлення, регіональні полюси зростання, території з особливими умовами для розвитку та території сталого розвитку. Вибір таких ФТТ для розроблення диверсифікованих підходів до політики посилення резильєнтності регіонів України в умовах глобальних шоків аргументується тим, що ідентифікація зазначених ФТТ дає змогу врахувати три основні аспекти розвитку території: місцеві потреби, ендегенний потенціал розвитку та безпековий фактор.

У липні 2023 р. постановою Кабінету Міністрів України було затверджено порядок визначення територій відновлення [10]. Утім, невирішеною залишається проблема законодавчої регламентації показників для віднесення конкретних територій до інших функціональних типів (регіональні полюси зростання, території з особливими умовами для розвитку та території сталого розвитку), хоча стаття 11² Закону України «Про засади державної регіональної політики» зобов'язує Кабінет Міністрів України визначити такі показники та затвердити на основі їх перелік територій у розрізі кожного функціонального типу. Водночас безпосередньо класифікує конкретні території за функціональними типами та формує відповідний перелік територій Міністерство відновлення розвитку громад, територій та інфраструктури України, яке для зазначених цілей утворює комісію, не менше половини членів якої становлять члени профільних комітетів Верховної Ради України. В умовах відсутності чітких індикаторів та об'єктивних доказів для класифікації територій на функціональні типи для розроблення диверсифікованої політики регіонального розвитку уведення до складу зазначених вище комісій осіб, які приймають рішення на політичному рівні, створює ризик того, що класифікація територій стане надто

політизованим процесом. Для реалізації диверсифікованої політики посилення резильєнтності регіонів України в умовах глобальних шоків розподіл територій на функціональні типи видається доцільним перевести з політичного в технічне русло. Тобто перелік конкретних ФТТ повинен формуватися внутрішньою комісією Міністерства відновлення розвитку громад, територій та інфраструктури України без залучення до цього процесу депутатів та на основі комплексу узгоджених критеріїв, чітко регламентованих законодавством.

На рис. 1 представлено основні заходи політики посилення резильєнтності регіонів України в умовах глобальних шоків у розрізі ФТТ (території відновлення, регіональні полюси зростання, території з особливими умовами для розвитку та території сталого розвитку). Варто наголосити, що регіон / територія може «переходити» з одного функціонального типу в інший у міру свого соціально-економічного розвитку (чи занепаду). Очевидно, бажаним є вектор розвитку регіону / території в напрямі сталості, тобто забезпечення стабільності економічної динаміки за умови дотримання соціальних стандартів та підвищення рівня якості життя.

Запропонований перелік заходів (рис. 1) не є вичерпним і може змінюватися під впливом різних чинників:

- внутрішніх. Наприклад: функціонально-просторова інтеграція територій, соціально-економічні делікти, політико-ідеологічні виклики та безпекова ситуація всередині країни, поляризація / згуртованість суспільства та ін.;
- зовнішніх. Наприклад: посилення взаємозалежності економік країн світу, глобальні політико-ідеологічні виклики та глобальна безпекова ситуація, темпи росту світової торгівлі, урбанізація, метрополізація та ін.

З огляду на сучасні умови та особливості регіонального розвитку в Україні в контексті реалізації політики посилення резильєнтності регіонів України в умовах глобальних шоків пріоритетом першого порядку має бути реалізація заходів, спрямованих на підвищення соціально-економічної стійкості територій відновлення.

Законодавством регламентовано, що територіями відновлення є мікрорегіони, територіальні громади, на території яких відбувалися бойові дії та / або які були тимчасово окуповані, та / або території яких зазнали руйнувань об'єктів критичної інфраструктури, соціальної інфраструктури, об'єктів житлового фонду внаслідок ведення бойових дій, а також які характеризуються різким погіршенням рівня соціально-економічного розвитку та значним переміщенням населення до інших регіонів та / або інших держав [8]. Переконані, що для територій відновлення першочерговими (негайними) заходами в контексті посилення їхньої резильєнтності є:

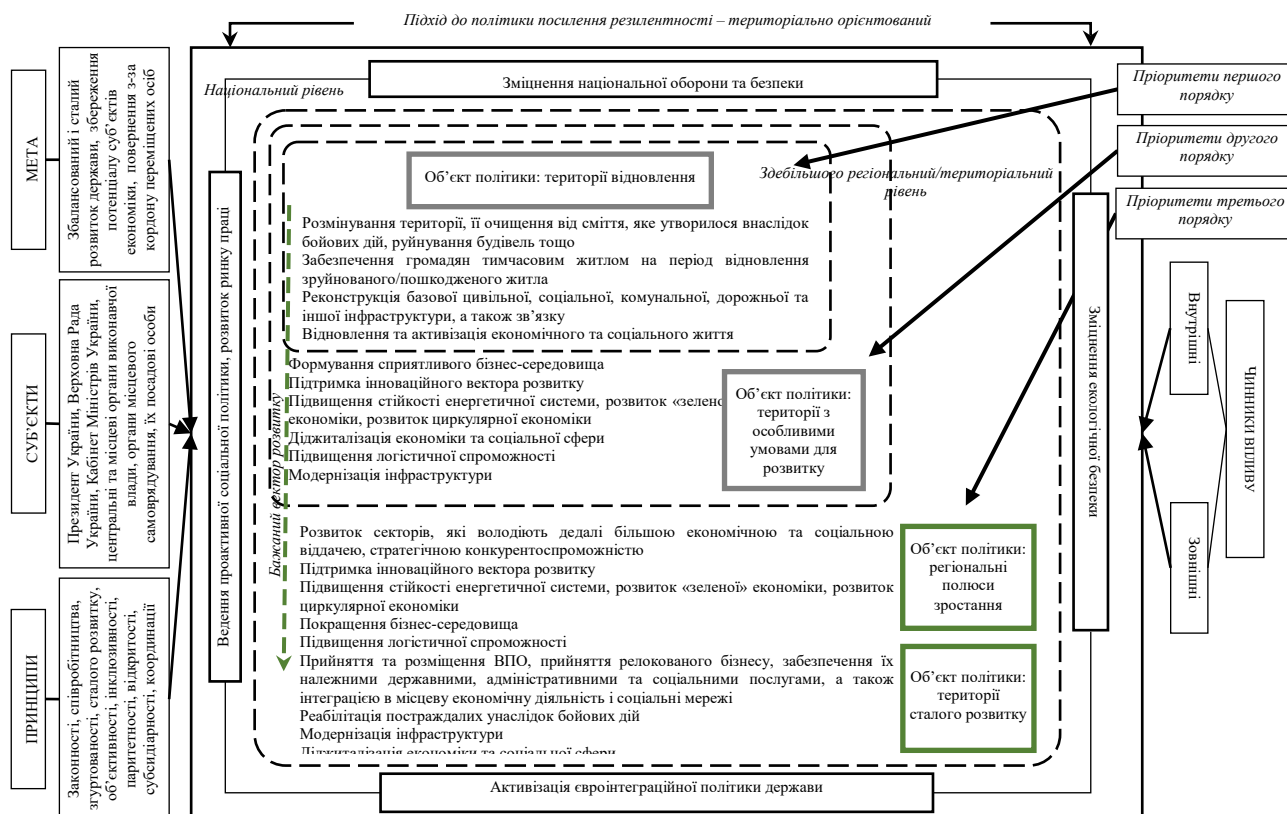

Рис. 1. Диверсифіковані підходи до посилення резильєнтності регіонів України в умовах глобальних шоків
 Джерело: складено авторками.

- розмінування території, очищення її від сміття, яке утворилося внаслідок бойових дій (залишки військової техніки, боєприпасів, будівель, споруд, елементів інфраструктури тощо);
- забезпечення громадян тимчасовим житлом на період відновлення зруйнованого / пошкодженого житла;
- реконструкція базової цивільної, соціальної, комунальної, дорожньої та іншої інфраструктури, а також зв'язку, що є передумовою для відновлення та активізації економічного та соціального життя. В умовах відновлення окремих будівель та / або комплексного відновлення населених пунктів, зважаючи на значні руйнування / пошкодження інфраструктури (зокрема об'єктів житлового фонду) у містах і селищах, особливо тих, які наближені до лінії фронту, актуальним у середньостроковій перспективі є оновлення або розроблення нової містобудівної документації.

Ми вважаємо, що в контексті посилення резильєнтності територій відновлення негайні заходи з післявоєнної відбудови потрібно максимально інтегрувати в заходи з модернізації та розвитку зазначених територій. Погоджуємося з позицією дослідників [11], що ігнорування перспективи розвитку під час процесу відновлення може призвести до інвестування в інфраструктуру та потужності, які

згодом можуть швидко застаріти або не відповідати конкретним можливостям і перспективам розвитку територій відновлення. Відтак для них необхідно є актуалізація (а для деяких з них – розроблення) документів державного планування територіального розвитку з чітко визначеними стратегічними та оперативними цілями розвитку відповідних територій. Утім, вважаємо, що, попри обов'язковість, етап розроблення / актуалізації стратегічних документів має слідувати за етапом відновлення / відбудови. Отже, у короткостроковій перспективі першочерговими є заходи з відновлення територій, а в середньостроковій – заходи з планування майбутнього розвитку. Така послідовність дій дасть змогу уникнути неузгодженості положень різних планувальних документів, а також сприятиме економії ресурсів органів влади.

Відповідно до статті 11 Закону України «Про засади державної регіональної політики» [8] до територій з особливими умовами для розвитку можуть належати макрорегіони, мікрорегіони, територіальні громади, рівень соціально-економічного розвитку яких є низьким або на яких є природні, демографічні, міжнародні, безпекові чи інші об'єктивні обмеження щодо використання потенціалу території для розвитку. Законом регламентовано, що зазначені вище території також поділяються на окремі функціональні типи. Водночас законодавством не передбачено чіткого переліку таких функціональних типів, а також критеріїв та / або показників з встановленими нормативними

значеннями для віднесення певних територій до групи територій з особливими умовами для розвитку чи певного функціонального типу територій з особливими умовами для розвитку.

Основою активізації зростання всіх без винятку функціональних типів територій з особливими умовами для розвитку, на нашу думку, є:

- формування сприятливого бізнес-середовища на зазначених ФТТ;
- підтримка інноваційного вектора розвитку;
- підвищення стійкості енергетичної системи, розвиток «зеленої» економіки, розвиток циркулярної економіки;
- діджиталізація економіки та соціальної сфери;
- підвищення логістичної спроможності;
- модернізація інфраструктури.

На відміну від територій відновлення та територій з особливими умовами для розвитку для регіональних полюсів зростання та територій сталого розвитку характерним є вищий ендегенний (соціально-економічний, демографічний тощо) потенціал розвитку. Зазначені ФТТ є більш самодостатніми та спроможними до збалансованого розвитку в економічній, соціальній та екологічній сферах, зростання їх може позитивно впливати на суміжні території (зокрема на території з обмеженими можливостями для розвитку), регіон та / або державу загалом. Тому основними заходами політики посилення резильєнтності регіональних полюсів зростання та територій сталого розвитку в умовах глобальних шоків, на нашу думку, є:

- розвиток секторів, які володіють щораз більшою економічною та соціальною віддачею, стратегічною конкурентоспроможністю;
- підтримка інноваційного вектора розвитку. До основних чинників інноваційного розвитку регіональних полюсів зростання та територій сталого розвитку належить також ефективне функціонування інноваційної інфраструктури та інфраструктури підтримки бізнесу. У такому контексті стратегічним пріоритетом розвитку зазначених ФТТ є розбудова мережі кластерів та індустріальних (промислових) парків як структур, спроможних перетворювати ідеї на науково-технічні розробки та сприяти у впровадженні останніх у виробництво;
- підвищення стійкості енергетичної системи, особливо з огляду на постійну загрозу обстрілів енергетичної інфраструктури, розвиток «зеленої» економіки, розвиток циркулярної економіки;
- покращення бізнес-середовища, зокрема через застосування інструментів фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки, розвиток інфраструктури підтримки бізнесу, сприяння кооперуванню та підтримка кластерних ініціатив місцевого бізнесу;

- підвищення логістичної спроможності, особливо регіональних полюсів зростання та територій сталого розвитку Західної України, урахуваючи втрату логістичного потенціалу приморських, північних і східних регіонів країни;
- прийняття та розміщення ВПО, прийняття релокованого бізнесу, забезпечення їх належними державними, адміністративними та соціальними послугами, а також сприяння інтеграції їх у місцеву економічну діяльність і соціальні мережі. Вважаємо, що питання реалізації заходів, пов'язаних з вирішенням проблем ВПО, залишатиметься на порядку денному тилкових територій ще деякий час після війни, доки не будуть створені умови для повернення ВПО на попередні місця проживання та роботи;
- сприяння створенню інфраструктури для реабілітації постраждалих унаслідок бойових дій;
- модернізація інфраструктури. Зауважимо, наявність інфраструктури (соціальної та дорожньої, інженерних мереж тощо), яка ефективно функціонує, є одним з визначальних факторів не лише соціальної стабільності регіону, але й ефективного господарювання;
- діджиталізація економіки та соціальної сфери.

Усі запропоновані вище заходи політики посилення резильєнтності регіонів України в умовах глобальних шоків доцільно конкретизувати в проєктах і програмах місцевого розвитку, які є основою планів заходів з реалізації стратегій розвитку регіонів / територій.

Описані вище заходи політики посилення резильєнтності регіонів України в умовах глобальних шоків у розрізі ФТТ стосуються здебільшого (але не виключно) регіонального / територіального рівня управління. Водночас забезпечення стійкості, сталості та згуртованості територіального розвитку потребує реалізації комплексу заходів, які передбачають і втручання на національному рівні. Передусім це:

1. Зміцнення національної оборони та безпеки. Стратегічні орієнтири держави в цій сфері полягають у тому, що Україна має сформувати достатні власні спроможності як основу для забезпечення власної безпеки та стійкості. Як незалежна держава вона має залишити за собою право обирати участь у різних організаціях колективної безпеки та оборони як спосіб гарантування державного суверенітету й територіальної цілісності. Важливе значення для зміцнення національної оборони та безпеки мають такі напрями державної політики, як [12] підвищення рівня обороноздатності й готовності до реагування на кризові ситуації, отримання зовнішніх безпекових гарантій, зокрема поза межами НАТО, розвиток двосторонніх відносин зі стратегічними партнерами, відновлення економічного та людського розвитку України, підвищення ефективності державного управління тощо.

2. Зміцнення екологічної безпеки. Щоденні бойові дії результуються значним негативним впливом на всі компоненти довкілля (атмосферне повітря, поверхневі та підземні води, ґрунт і ландшафти, рослинність, тваринний світ тощо). Основна небезпека для довкілля в умовах воєнних дій пов'язана з ризиком забруднення через пошкодження промислових підприємств та інфраструктурних об'єктів унаслідок влучання боєприпасів або аварійне порушення їхньої роботи через припинення електропостачання, водопостачання та газопостачання, порушення технологічних процесів тощо. Особливу небезпеку становлять бойові дії на промислово розвинених територіях сходу та півдня України. Серед багатьох промислових підприємств, які зазнали пошкоджень або порушень роботи в результаті бойових дій, опинилися і найбільш екологічно небезпечні, такі як Чорнобильська, Запорізька, Хмельницька, Рівненська та Південноукраїнська АЕС, Київська, Дніпровська, Кременчуцька, Дністровська та Каховська ГЕС, численні теплові електростанції та теплоелектроцентралі, хімічні та металургійні підприємства, шахти, нафтопереробні підприємства, сховища нафтопродуктів тощо. Воєнні дії ускладнили поводження з твердими побутовими відходами, особливо в населених пунктах уздовж лінії фронту. До традиційного побутового сміття додаються залишки військової техніки, будівель, споруд та елементів інфраструктури, утилізація яких вимагає додаткових потужностей і неможлива без попереднього розмінування території та очищення її від боєприпасів. Унаслідок проведення військових маневрів, будівництва фортифікаційних споруд, вибухів і згоряння боєприпасів відбувається порушення поверхневого шару ґрунтів [13]. За таких обставин на національному рівні найперше слід:

- вживати негайних заходів для захисту та відновлення екосистем на деокупованих територіях. Ідеться, зокрема, про рекультивуацію земель, знешкодження боєприпасів і мін, відновлення лісових насаджень, очищення водних об'єктів, а також заходи із запобігання подальшому забрудненню;
- забезпечити захист від військових атак «екологічно чутливої» інфраструктури – атомних станцій, хімічних заводів тощо; безперервно моніторити та оцінювати екологічну ситуацію на «екологічно чутливих» об'єктах для вчасного виявлення проблем і мінімізації негативних наслідків для довкілля;
- вживати заходів з перманентного підвищення стійкості енергетичної системи;
- безперервно співпрацювати з міжнародними організаціями та сусідніми країнами для реагування на екологічні загрози. Важливо підтримувати увагу міжнародної спільноти та суспільства до проблеми екологічних наслідків війни в

Україні та докладати всіх можливих зусиль для усунення їх.

3. Ведення проактивної соціальної політики, невід'ємною частиною якої є розвиток ринку праці. Оновлена політика зайнятості повоєнної економіки має орієнтуватися на реалізацію чотирьох основних завдань:

- 1) екстрене забезпечення зайнятості та доходів за умов стабілізації безпекової та соціогуманітарної ситуації для груп осіб, що найбільше постраждали від війни [14];
- 2) ведення загальнодержавної політики створення і розвитку робочих місць, яка має ґрунтуватися на принципах концепції гідної праці, а також сприяти розбудові інституційної спроможності ринку праці та соціального діалогу на національному рівні [14];
- 3) створення умов для відновлення економіки громад-реципієнтів;
- 4) ведення проактивної політики сприяння зайнятості молоді як категорії населення що, з одного боку, є локомотивом демократичних перетворень, новатором, активним учасником соціально-економічного, політичного, культурного життя держави, а з другого боку, вона найбільш схильна до міграції.

Крім того, для підвищення рівня зайнятості у воєнний час і період економічного відновлення країни дуже важливим є забезпечення мобільності робочої сили, що сприятиме зміцненню її адаптивності, підвищенню конкурентоспроможності, а також ефективності використання [14].

4. Активізація євроінтеграційної політики держави. Російська збройна агресія прискорила євроінтеграційні процеси в Україні, сприялагуртуванню суспільства, зміцнила солідарність України та ЄС, а також консолідувала країни-члени Євросоюзу в спільному протистоянні агресії кремля. Водночас погоджуємося з дослідниками [15], що в умовах російської експансії та значних людських і економічних утрат Україна має зосереджувати значні ресурси на військовому протистоянні агресору, що сповільнює темпи виконання рекомендацій Єврокомісії стосовно набуття Україною статусу члена ЄС. Умовами успішного просування України на євроінтеграційному шляху є імплементація цінностей і норм ЄС, ефективна реалізація базових реформ у різних сферах. Загалом, оцінюючи дії української влади, можна констатувати позитивні результати та помітний прогрес на визначених напрямках (ухвалення низки євроінтеграційних законів (насамперед про медіа та національні меншини), просування реформи судочинства, здійснення прозорих процедур обрання керівників антикорупційних структур тощо). Але очевидною є потреба в запровадженні на практиці ухвалених законодавчих актів, концентрації зусиль на головних сферах євроінтеграції, вирішенні комплексу внутрішніх проблем, що уповільнюють наближення до євроспільноти.

Важливим компонентом політики посилення резильєнтності регіонів України в умовах глобальних шоків має бути моніторинг результатів імплементації

заходів з розвитку. Необхідність його здійснення аргументується тим, що моніторинг:

1. Дозволить оцінити прогрес, тобто визначити, наскільки успішно (чи не успішно) виконуються цілі та завдання політики посилення резильентності регіонів України в умовах глобальних шоків.
2. Дасть змогу вчасно виявляти економічні, соціальні, екологічні та / або інші трансформації в регіоні, що в майбутньому може стати основою для стейкхолдерів, коли актуалізуватимуться заходи та інструменти політики посилення резильентності регіонів України в умовах глобальних шоків.
3. Слугуватиме підґрунтям для ідентифікації сфер, для розвитку яких варто зосередити більше ресурсів та / або щодо яких слід уникнути невиправданих витрат тощо. У підсумку це сприятиме оптимальному використанню перманентно обмежених ресурсів регіональної влади.
4. Допоможе вчасно виявляти потенційні ризики та проблеми в процесі реалізації політики посилення резильентності регіонів України в умовах глобальних шоків і, відповідно, уникнути кризових ситуацій або ж зменшити їхні негативні наслідки.

Крім зазначеного, здійснення моніторингу наслідків імплементації заходів та інструментів політики посилення резильентності регіонів України в умовах глобальних шоків, оприлюднення та громадське обговорення результатів моніторингу посилять відповідальність і транспарентність регіональної влади, сприятиме підвищенню довіри населення до влади.

На нашу думку, моніторинг результатів імплементації заходів політики посилення резильентності регіонів України в умовах глобальних шоків належить здійснювати із застосуванням відповідних індикаторів для кількісного та якісного аналізу. У контексті досліджуваної проблематики:

- кількісний аналіз доцільно здійснювати із застосуванням основних показників соціально-економічного розвитку, виражених у натуральних чи вартісних вимірниках (обсяг ВРП, оборот роздрібної торгівлі, обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг), кількість новостворених суб'єктів господарювання тощо);
- якісний аналіз варто здійснювати для відслідковування наслідків ужиття конкретних заходів та / або інструментів політики посилення резильентності регіонів України в умовах глобальних шоків (наприклад, як здійснення видатків на модернізацію інфраструктури сприяло зростанню комфорту та безпеки життя мешканців тощо).

Утім, варто наголосити, що, здійснюючи моніторинг результатів імплементації заходів політики посилення резильентності регіонів України в умовах глобальних шоків, для різних ФТТ слід застосовувати різні індикатори. Зокрема, для

регіональних полюсів зростання, територій сталого розвитку та територій з особливими умовами для розвитку можливе здійснення як кількісного, так і якісного аналізу. Натомість для територій відновлення в короткостроковій перспективі доцільним є здійснення кількісного аналізу, а згодом (у середньо – та довгостроковій перспективі) – якісного аналізу. Крім того, особливістю здійснення моніторингу результатів імплементації заходів політики посилення резильентності регіонів України в умовах глобальних шоків буде відсутність бази порівняння в перший-другий моніторинговий період для територій відновлення.

Висновки. Посилення резильентності регіонів є основою для проведення ефективних структурних змін і пошуку нових підходів до здійснення процесів регіональних структурних трансформацій, а такою обов'язковою умовою забезпечення стійкості соціально-економічної система держави.

Головними стратегіями розроблення політики посилення резильентності регіонів України в умовах глобальних шоків мають бути регіональні / місцеві органи влади. Однак ефективність реалізації заходів із посилення резильентності безпосередньо залежить від дотримання принципу узгодженості та синхронізації дій усіх рівнів влади та управління, а також охоплює такий елемент, як вибудовування міцних горизонтальних (міжрегіональних і міжмуніципальних) зв'язків, протекцію розвитку кооперації регіонів і локальних територій. Лише за умови дотримання зазначених принципів можна досягти резильентного та збалансованого економічного, соціального та екологічного розвитку регіонів / територій.

Список використаних джерел

1. Пирожков С. І. Про Національну доповідь НАН України «Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз». *Вісник НАН України*. 2022. Вип. 5. С. 45-55. DOI: <https://doi.org/10.15407/visn2022.05.045>
2. Іванюк У., Кравченко М. Сучасні мегатренди соціально-економічного розвитку України. *Вісник Хмельницького національного університету: Економічні науки*. 2022. Т. 2. № 2. С. 49-53. DOI: [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2\(2\)-08](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2(2)-08)
3. Melnyk M., Ivaniuk U., Leshchukh I., Halkiv L. (2023). The sustainable development and resilience of socio-economic system: Conceptualization and diagnostics of problems in conditions of global challenges and shocks. *International Journal of Sustainable Development and Planning*. Vol. 18(4). Pp. 1035-1043. DOI: <https://doi.org/10.18280/ijstdp.180406>
4. Ковтун Т. Інструменти забезпечення стійкості аграрного сектору у воєнний час. *Scientific Collection «InterConf+»*. 2023. Вип. 29(139). С. 68-77. DOI: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.01.2023.006>
5. Проволоцька О. М., Воронкова А. В. Сучасні тенденції фінансової стійкості вітчизняних промислових підприємств. *Вісник ЖДТУ: Економіка, управління та адміністрування*. 2018. Вип. 1(83). С. 129-133. DOI: <https://doi.org/10.26642/jen-2018->

1(83)-129-133 *Journal of ZSTU: Economics, Management and Administration*

6. Джерелюк Ю. О. Визначення стратегії забезпечення антикризової стійкості туристичних підприємств. *Економічний простір*: зб. наук. пр. 2021. Вип. 165. С. 59-63. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/165-10>

7. Мельник М., Лещук І. Вплив збройної агресії Росії на ендегенний потенціал регіонів України. *Економіка України*. 2022. № 9. С. 21-44. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.09.021>

8. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 р. № 156-19. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>

9. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки. Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 5.08.2020 р. № 695. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#n11>

10. Порядок затвердження порядків з питань відновлення та розвитку регіонів і територіальних громад: постанова Кабінету Міністрів України від 18.07.2023 р. № 731. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-2023-%D0%BF#n36>

11. Координація процесу відбудови та відновлення з політикою регіонального розвитку в Україні. 2023. 53 с. URL: <https://ulead.org.ua/storage/admin/files/c645baa4abf99c915677b8d6b334f7bc.pdf>

12. Резнікова О. О. Стратегічний аналіз безпекового середовища України. *НІСД*: сайт. 08.09.2022. URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/stratehichnyy-analiz-bezpekovo-ho-seredovishcha-ukrayiny>

13. *Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України за рік від початку повномасштабного вторгнення*. 2023. 50 с. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf

14. Ринок праці в умовах війни: тенденції та перспективи. *НІСД*: сайт. 25.10.2022. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/rynok-pratsi-v-umovakh-viyny-tendentsiyi-ta-perspektyvy>

15. Пашков М. Євроінтеграція в умовах війни: виклики і перспективи. *Центр Разумкова*: сайт. 2022. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2022/12/28/2022-MATRA-IV-KVARTAL-7.pdf>

References

1. Pyrozhkov, S. I. (2022). Pro Natsional'nu dopovid' NAN Ukrayiny «Natsional'na stiykist' Ukrayiny: stratehiya vidpovidi na vyklyky ta vuperedzhennya hibrydnykh zahroz» [About the National Report of the NAS of Ukraine «National resilience of Ukraine: hybrid threats challenge response and prevention strategy»]. *Visnyk NAN Ukrayiny – Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 5, 45-55. DOI: <https://doi.org/10.15407/visn2022.05.045> [in Ukrainian].

2. Ivanyuk, U., & Kravchenko, M. (2022). Suchasni mehatrendy sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku

Ukrayiny [Current megatrends of the socio-economic development of Ukraine]. *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu: Ekonomichni nauky – Bulletin of the Khmelnytskyi National University: Economic Sciences*, 2(2), 49-53. [in Ukrainian].

3. Melnyk, M., Ivaniuk, U., Leshchukh, I., & Halkiv, L. (2023). The sustainable development and resilience of socio-economic system: Conceptualization and diagnostics of problems in conditions of global challenges and shocks. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, 18(4), 1035-1043. DOI: <https://doi.org/10.18280/ijdsdp.180406>

4. Kovtun, T. (2023). Instrumenty zabezpechennya stiykosti aharnoho sektoru u voyennyi chas [Tools for ensuring the stability of the agricultural sector in wartime]. *Scientific Collection «InterConf+»*, 29(139), 68-77. DOI: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.01.2023.006> [in Ukrainian].

5. Provolotska, O. M., & Voronkova, A. V. (2018). Suchasni tendentsiyi finansovoyi stiykosti vitchyznyanykh promyslovykh pidpryyemstv [Modern tendencies of financial stability of domestic industrial enterprises]. *Visnyk ZhDTU: Ekonomika, upravlinnya ta administruvannya – Journal of ZSTU: Economics, management and administration*, 1 (83), 129-133. DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2018-1\(83\)-129-133](https://doi.org/10.26642/jen-2018-1(83)-129-133) [in Ukrainian].

6. Dzherelyuk, Yu. O. (2021). Vyznachennya stratehiyi zabezpechennya antykrizovoyi stiykosti turystychnykh pidpryyemstv [Defining a strategy to ensure the anti-crisis sustainability of tourist enterprises]. In *Ekonomichnyy prostir [Economic space]*: Vol. 165 (pp. 59-63). DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/165-10> [in Ukrainian].

7. Melnyk, M., & Leshchukh, I. (2022). Vplyv zbroynoyi ahresiyi Rosiyi na endohennyi potentsial rehioniv Ukrayiny [Influence of Russian Federation's armed aggression on the endogenous potential of the regions of Ukraine]. *Ekonomika Ukrayiny – Economy of Ukraine*, 9, 21-44. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.09.021> [in Ukrainian].

8. Pro zasady derzhavnoyi rehional'noyi polityky [On the principles of state regional policy] (2015). Law of Ukraine, adopted on 2015, Feb 05, 156-19. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> [in Ukrainian].

9. Derzhavna stratehiya rehional'noho rozvytku na 2021-2027 roky [State regional development strategy for 2021-2027] (2020). Adopted by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine on 2020, Aug 5, 695. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#n11> [in Ukrainian].

10. Poryadok zatverdzhennya poryadkiv z pytan' vidnovlennya ta rozvytku rehioniv i terytorial'nykh hromad [The procedure for approving orders on the restoration and development of regions and territorial communities] (2023). Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine, adopted on 2023, Jul 18, 731. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-2023-%D0%BF#n36> [in Ukrainian].

11. *Koordynatsiya protsesu vidbudovy ta vidnovlennya z politykoyu rehional'noho rozvytku v Ukrayini [Coordination of the reconstruction and recovery process with the policy of regional development in Ukraine]* (2023). Retrieved from <https://u-lead.org.ua/storage/admin/files/c645baa4abf99c915677b8d6b334f7bc.pdf> [in Ukrainian].

12. Reznikova, O. O. (08.09.2022, Sep 08). *Stratehichnyy analiz bezpekovoho seredovyscha Ukrayiny [Strategic analysis of the security environment of Ukraine]*. NISS: Website. Retrieved from <https://niss.gov.ua/news/statti/stratehichnyy-analiz-bezpekovoho-seredovyscha-ukrayiny> [in Ukrainian].

13. *Zvit pro pryami zbytky infrastruktury vid ruynuvan' vnaslidok viys'kovoyi ahresiyi rosiyi proty Ukrayiny za rik vid pochatku povnomasshtabnoho vtornhennya: analitychnyy zvit [Report on direct damage to infrastructure from the destruction caused by Russia's military aggression*

against Ukraine in the year since the beginning of the full-scale invasion]. Retrieved from https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf [in Ukrainian].

14. *Rynok pratsi v umovakh viyny: tendentsiyi ta perspektyvy [The labor market in the conditions of war: trends and prospects]* (2022, Oct 25). NISS: Website. Retrieved from <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/rynok-pratsi-v-umovakh-viyny-tendentsiyi-ta-perspektyvy> [in Ukrainian].

15. Pashkov, M. (2022). *Yevrointehratsiya v umovakh viyny: vyklyky i perspektyvy [European integration in the conditions of war: challenges and prospects]*. Razumkov Centre: Website. Retrieved from <https://razumkov.org.ua/images/2022/12/28/2022-MATRA-IV-KVARTAL-7.pdf> [in Ukrainian].

Надійшло 01.08.2023 р.

Scientific-practical journal "REGIONAL ECONOMY"

Scientific-practical journal "Regional economy" is a specialized scientific-practical publication, which highlights such theoretical and applied issues: the formation and implementation of state regional policy in Ukraine, the problems of socio-economic life of the regions, territorial development, environmental management and ecological security, social policy, cross-border cooperation, rural development, investment and innovation policy, Finance and banking.

Journal "Regional economy" is included in the List of scientific professional publications of Ukraine in the field of economic sciences (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated by 7.10.2015 №1021).

The journal is included in the international scientometric database Index Copernicus, Poland - with 2012.

The journal's website: www.re.gov.ua